



مرکز ملی میراث فرهنگی، تاریخی و اسنادی
قدرت فرهنگ و آگاهی

رصد بازنمایی وضعیت فرهنگی - اجتماعی ایران در گزارش های جهانی

گزارش اول: سند برنامه ریزی کشوری یونسکو (UCPD)
برای جمهوری اسلامی ایران ۲۰۱۰ - ۲۰۱۳

گزارش راهبردی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

رصد بازنمایی وضعیت فرهنگی - اجتماعی ایران در گزارش‌های جهانی

گزارش اول: سند برنامه‌ریزی کشوری
یونسکو (UCPD) برای جمهوری
اسلامی ایران ۲۰۱۰ - ۲۰۱۳

گزارش راهبردی

رصد بازنمایی وضعیت فرهنگی - اجتماعی ایران در گزارش‌های جهانی

گزارش اول: سند برنامه‌ریزی کشوری
یونسکو (UCPD) برای جمهوری
اسلامی ایران ۲۰۱۳ - ۲۰۱۰

گزارش راهبردی

تهیه و تنظیم: حسین تدین

سال انتشار: پاییز ۱۳۹۸

چاپ در تیراژ محدود

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه
۷.....	بخش اول: چالش‌های فرهنگی و اجتماعی
۸.....	دانش، گفت‌وگو و شبکه‌های اطلاعاتی
۹.....	میراث فرهنگی و هویت
۱۱.....	صنایع خلاق
۱۱.....	محدودیت‌های ارتباط فرهنگ با تربیت بدنی و سلامت
۱۲.....	تنوع زبانی و اجتماعات فرهنگی
۱۳.....	هویت فرهنگی
۱۳.....	بخش دوم: اولویت‌ها در توسعه بخش فرهنگی و اجتماعی
۱۴.....	ظرفیت‌های فرهنگی و صنایع خلاق
۱۵.....	محیط اجتماعی توانمند
۱۵.....	رسانه‌ها و خدمات اطلاعاتی
۱۷.....	جمع‌بندی

مطالعه و شناخت افکار عمومی از قرن‌ها پیش، مورد توجه سیاستگذاران بوده است. افکار سنجی، اجرای اقدامات و تلاش‌های سازمان‌یافته برای نشان دادن عقاید مردم نسبت به یک موضوع در محلی خاص و زمانی معین است و نتیجه آن نشان می‌دهد که افراد به چه دلیلی عقیده خاصی را پذیرفته‌اند و با چه شدت و قوتی از آن پشتیبانی می‌کنند.

بنابراین، افکارسنجی نیز به‌نوعی فعالیتی است آینده‌پژوهانه که علاوه بر فعالان سیاسی (به منظور جلب آراء مردم و یا شناخت و هدایت افکار عمومی) برای تصمیم‌سازان (به‌منظور تنظیم سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها)، جامعه‌شناسان (با هدف شناخت گرایش‌ها و رفتار مردم)، صاحبان رسانه‌ها (برای اندازه‌گیری میزان رضایت)، مدیران صنایع (برای ارتقای کیفیت و تولیدات) و اقتصاددانان و تجار (به‌منظور فروش و بازاریابی) کاربرد دارد. همچنین با توجه به اینکه بخشی عظیم از نیروی انسانی در نهادها، سازمان‌ها، ادارات، کارخانجات و ... مشغول به فعالیت‌اند، شناخت افکار عمومی حاکم بر آن بخش در جنبه‌هایی گوناگون چون رضایت شغلی، نیازهای فرهنگی، شایعه و شایعه‌پراکنی و ... برای مدیران این واحدها می‌تواند به‌عنوان ابزاری کاربردی مورد استفاده قرار گیرد.

اولین قدم در راستای مدیریت و سیاستگذاری، آگاهی از وضع موجود است.

بدون این آگاهی، هر عملی، پرتاب تیر در تاریکی است؛ لذا ضروری است تا تصمیم‌سازان امور فرهنگی- اجتماعی برای هرگونه برنامه‌ریزی در این حوزه از بازنمایی فرهنگی- اجتماعی ایران در مجامع بین‌الملل و اذهان جهانی مطلع شوند. وزیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در برنامه خود که به هنگام اخذ رأی از مجلس شورای اسلامی ارائه کرد به حوزه بین‌الملل نگاه و توجه خاصی داشت. «ارائه نقش پیش‌تاز و الهام‌بخش فرهنگی ایران در منطقه و جهان» سومین هدف عمده عنوان شده در برنامه‌های اوست. همچنین برای محقق‌شدن این برنامه نقاط قوت و فرصت و نیز ضعف‌ها و تهدیدهایی از سوی وزیر عنوان شده است. در بخش ضعف‌ها و تهدیدها از موارد عنوان‌شده دو مورد زیر قابل توجه است که اساس و ضرورت انجام این طرح را می‌رساند:

● نارسایی جدی در رصد و پایش محیط فرهنگی بین‌المللی و موقعیت‌یابی در این محیط؛

● گسترش جریان‌های ایران‌هراسی و شیعه‌هراسی در منطقه و جهان.

اصلی‌ترین مبحثی که در این قسمت قابل نقل است، بروز ایران‌هراسی به‌واسطه گزارش‌های مجامع بین‌المللی است. این مجامع که در نوع خود اهمیت و جایگاه خاصی دارند، متعددند و در قالب‌های گوناگون خود را به نمایش می‌گذارند. در این میان دو سازمان دیدبان حقوق بشر و عفو بین‌الملل که در عرصه حقوق بشر فعال هستند، نقش و جایگاه خاصی را ایفا می‌کنند. گزارش‌ها و نظریه‌های این دو نهاد در مورد وضعیت حقوق بشر در ایران، نه‌تنها از سوی رسانه‌های مختلف مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرند، بلکه مورد استناد سازمان ملل و شورای حقوق بشر این سازمان نیز هستند.

در این چارچوب، می‌توان از جریان‌های بین‌المللی در این حوزه یاد کرد که حتی توان شکل‌دهی به سازمان و یا نهادهای بین‌المللی و یا تاثیرگذاری بر فعالیت‌های آنها را دارند. از جمله این جریان‌ها، جریان‌های حقوق بشری است

(شامل حقوق زنان، فعالان حقوق مدنی، حقوق همجنس‌بازان، مخالفان اعدام و طرفداران حقوق کودک) که می‌توان آنها را در این مجموعه، تجزیه و تحلیل کرد. نمونه دیگری از بازیگران فراملی، مؤسسات بین‌المللی تحقیقات استراتژیک، مانند آی.آی.اس.اس، مؤسسه تحقیقات استراتژیک لندن و سایر کانون‌های فکری‌اند که گزارش‌هایشان، عمده‌ترین گرانگه تولید فکر ضدایرانی را تشکیل می‌دهند و حائز اهمیت است. به عبارت دیگر، بار اصلی ایران‌ستیزی در غرب، به دوش کانون‌های فکر است که مهم‌ترین ابزار ایران‌هراسی کشورهای غربی‌اند. نکته در این جاست که گرچه بسیاری از این سازمان‌ها به صورت رسمی، اهدافی ایران‌ستیزانه را دنبال نمی‌کنند، با وجود این بازخورد فعالیت‌هایشان به عنوان داده‌هایی در راستای تولید هراس و تهدید علیه ایران استفاده می‌شود؛ برای نمونه می‌توان به گزارش‌های آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و یا قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد اشاره کرد.

ازین رو، ناگزیر از رصد، پایش و شناخت افکار عمومی در حوزه بین‌الملل هستیم. رصد، یعنی آماده‌شدن و پیش‌فرض دادن برای آینده؛ به عبارت دیگر یعنی شناخت موقعیت زمانی و مکانی و عالم به زمان بودن. اکنون در رصد فکری-فرهنگی در مطالعات جدید علوم انسانی، بحثی تحت عنوان آینده‌پژوهی مطرح شده است. رصد فرهنگی، مطالعه مسائل و پدیده‌های فرهنگی از دید تغییر فرهنگ است. به عبارت دیگر رصد فرهنگی، یافتن مسائل فرهنگی، سنجش آنها و آینده‌شناسی فرهنگی است. پس می‌توان با توجه به انواع و سطوح مسائل فرهنگی چنین تعریفی از آن ارائه داد: رصد فرهنگی، مطالعه ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای موجود، در حال ظهور یا روبه‌رشد و در حال زوال و تغییرند.

همچنین آگاهی از افکار عمومی، ابزارهای متفاوتی دارد که می‌توان آنها را به ابزارهای مستقیم و غیرمستقیم تفکیک کرد. ابزار مستقیم، نظیر پرسشنامه، مصاحبه و... در جامعه هدف و ابزار غیرمستقیم مانند مطالعه کتاب‌ها و گزارش‌ها هستند

که در رابطه با موضوعات متفاوت مرتبط با جامعه مبداء منتشر شده است. علاوه بر این، منابعی که از آنها برای روش اسنادی سود می‌جویند، مشتمل اند بر: کتاب، فیلم، اخبار و ... اما آنچه مورد نظر این طرح است، استفاده از گزارش‌هایی است که توسط مجامع جهانی نظیر یونسکو و دیگر مجامع بین‌المللی مانند شفافیت بین‌الملل، بانک جهانی و ... همچنین مراکز پژوهشی بین‌المللی چون گالوپ، پیو، فایننشیال برند، ایپسس و ... تهیه می‌شوند. امروزه در دنیا و خصوصاً مجامع علمی به این گزارش‌ها توجه ویژه‌ای می‌شود و مورد استناد و قضاوت صاحب‌نظران و پژوهشگران و غیره قرار می‌گیرند و مهمتر اینکه در سطح بین‌الملل برای قضاوت در مورد کشورها از سوی مجامع بین‌الملل، کشورهای دیگر و مراکز پژوهشی، این گزارش‌ها اصلی‌ترین دستاویزند.

گزارش حاضر، سند برنامه‌ریزی کشوری یونسکو (UCPD) را مد نظر قرار داده است.^۲ این سند در دفتر برنامه‌ریزی استراتژیک (BSP) یونسکو نوشته می‌شود که مرکز اصلی یونسکو برای تمام مسائل استراتژیک، برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی و نظایر آن است. لازم به ذکر است، یکی از ویژگی‌های اصلی اصلاحات سازمان ملل که در سال ۱۹۹۷ توسط دبیرکل این سازمان در برنامه اصلاحات آن تعریف شد، «تاکید بیشتر بر نتایج در برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی و گزارشگری و تغییر تمرکز برنامه‌ریزی، بودجه‌بندی، مدیریت، نظارت و گزارش‌دهی از چگونگی انجام کارها بود». از این رو سازمان‌های وابسته به سازمان ملل متحد از جمله یونسکو از آن زمان تاکنون تلاش‌های گسترده‌ای برای ادغام اصول RBM (مدیریت مبتنی بر نتایج) در فرهنگ کاری خود داشته‌اند.

بر اساس این اصلاح و اصول، در نشست ۱۷۷ هیئت اجرایی یونسکو، مدیرکل وقت، تصمیم به راه‌اندازی اسناد برنامه‌ریزی کشوری یونسکو گرفت. این سند، یک سند برنامه‌ریزی جدید است تا سهم یونسکو را در کوشش‌های جامع توسعه‌ای

1. Reports

2. <http://www.unesco.org/new/en/bureau-of-strategic-planning/themes/country-programming-ucpd/>

کشورهای عضو پررنگ سازد. هدف اصلی یونسکو از این برنامه، جمع‌بندی بین برنامه‌های توسعه کشورهای عضو و برنامه‌ها، رسالت و مأموریت‌های خویش است، و یکی از ابزارهای اصلی این برنامه‌ریزی، برنامه توسعه پنج ساله کشورهای عضو محسوب می‌شود. یونسکو معتقد است، این سند به‌عنوان نقطه عزیمت برای بیان توسعه، ارزشی مهم دارد. از اهداف خاص این سند می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: ۱. ارائه نمای کلی از توسعه کشورها در راستای شایستگی‌های مد نظر یونسکو؛

۲. این سند مبنای تصمیم‌گیری یونسکو برای همکاری‌های آینده آن با کشورهای عضو است؛

۳. این سند، تحلیل وضعیت موجود کشورها و مسائل مربوط به توسعه و بررسی چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی آنهاست.

این سند تاکنون برای ۵۳ کشور نوشته شده است که تعدادی از آنها مانند ایران، کمی پیش‌تر و تعدادی نیز مانند ازبکستان در دوره جدیدتری از آن برخوردار شده‌اند. متن منتخب حاضر، ترجمه قسمت‌های مربوط به حوزه فرهنگ و اجتماع در بخش اول این گزارش است. اصل آن نیز در ۷۶ صفحه و در سال ۲۰۱۰ تهیه شده است.

لازم به تأکید است که این گزارش، برحسب و استناد به برنامه پنج ساله پنجم ایران نوشته شده و برنامه جدیدتر که باید متناسب با برنامه ششم توسعه ایران نوشته شود، هنوز در سایت رسمی یونسکو قرار ندارد، اما این امر از ارزش‌های این سند نمی‌کاهد، چراکه اولاً این سند هم اکنون روی سایت یونسکو مبنای ارزیابی بازدیدکنندگان سایت آن و کشورهای عضو از وضعیت توسعه در ایران است و ثانیاً فرصت‌ها و چالش‌هایی را مطرح می‌کند که تعدادی از آنها هنوز پابرجاست. از سوی دیگر، آگاهی از آن برای مسئولان و تصمیم‌سازان، به‌منظور درک اوضاع بازنمایی ایران در سطح بین‌الملل مفید خواهد بود.

یونسکو معتقد است که ایران بعد از انقلاب، رشدی دو برابر را در حوزه درآمد و جمعیت تجربه کرده است. رشد چشمگیر جمعیت، باعث ایجاد جمعیتی عظیم

و جوان شده است که در پی دستیابی به استانداردهای زندگی بالاتر، دانش عمیق و ظرفیت‌های فنی برای بهبود کیفیت زندگی است. با توجه به این زمینه، بخش اول گزارش، چالش‌های فرهنگی و اجتماعی و بخش دوم، اولویت‌های توسعه فرهنگی و اجتماعی را می‌کاوند.

بخش اول:

چالش‌های فرهنگی و اجتماعی

در این بخش، موضوعاتی مهم چون اختلاف طبقاتی؛ عدالت برخورداري از دانش، گفت‌وگو و شبکه‌های اطلاعاتی؛ چالش حفاظت از میراث فرهنگی و پیامد تأثیر آن بر هویت فرهنگی؛ چالش دگرگونی‌های اجتماعی و اثر آن بر کاهش توجه و آگاهی نسبت به صنایع خلاق؛ محدودیت فرهنگی در تربیت بدنی و سلامت، خصوصاً در حوزه زنان و چالش پیش روی در حوزه تنوع فرهنگی را مدنظر قرار داده است. در این بخش، شیوه ضمن بر شمردن فرصت‌های موجود در هر قسمت، به چالش‌های آن نیز اشاره شده است.

اختلاف طبقاتی

● ایران جمعیتی چند ملیتی و چند فرهنگی دارد و بسیاری از گروه‌های اجتماعی این کشور با دیدگاه‌های اقتصادی و اجتماعی و گزینه‌های زندگی متنوعی مواجه هستند. مردم به‌طور فزاینده در مناطق شهری سکونت دارند؛ جایی که بی‌کاری زیاد، و رقابت در حال افزایش است. جمعیت باقیمانده در روستا نیز به‌طور عمده بر کشاورزی تکیه دارند، در رقابت با چارچوب واردات کالاهای ارزان‌تر کشاورزی، بدتر شدن شرایط زیست‌محیطی و بلایای طبیعی تهدیدکننده معیشت خویش مواجه است. گروه کوچک و کاهنده‌ای از جمعیت ایلیاتی و عشایری، همچنان به‌صورت

خودبسنده زندگی می‌کنند و اغلب از دسترسی به خدمات اجتماعی ابتدایی برخوردار نیستند. بین تمام این گروه‌ها و در میان جمعیت شهری، تفاوت‌های درآمد افزایش یافته است^۱ و دسترسی به خدمات اساسی و فرصت‌های زندگی، به‌طور نابرابر توزیع می‌شود. مکان‌های روستایی برخی از استان‌ها نیز هنوز از سطح متوسط ملی در توسعه انسانی فاصله دارند و به خدمات بهداشتی و آموزشی اولیه نیز دسترسی ندارند.^۲

● عدم تعادل مذکور در بند فوق، در زمینه رشد اقتصادی، فقر نسبی را در شهرها فراهم، و در مناطق فقیرنشین و روستایی، توسعه‌ای کندتر را ایجاد کرده است. این عوامل، منجر به کاهش سطح اعتماد اجتماعی، فرسایش همبستگی میان مردم شده و همچنین محدود شدن تعاملات میان ثروتمندان و فقرا را ایجاد کرده است. در میان کسانی که از رشد اقتصادی بهره‌مندند، گسترش سبک زندگی آسان و کوتاه‌نظرانه، اغلب منجر به الگوهای سوءاستفاده و اتلاف منابع انرژی می‌شود.

● فقدان فرصت‌های اجتماعی نیز اثرات جانبی ثانویه مضر را به همراه می‌آورد که منجر به افزایش تعداد افراد مبتلا به مصرف مواد مخدر، اچ‌آی/وی/ایدز، مشکلات بهداشت روانی^۳، یا دیگر پیامدهای نامطلوب دیگر مانند فقدان آگاهی اجتماعی و همبستگی و گرایش بسیاری از جوانان به روی‌گردانی از جامعه فعال شده است.

دانش، گفت‌وگو و شبکه‌های اطلاعاتی

● اقلیم دسترسی گسترده به دانش و اطلاعات، از جنبه‌های یک محیط اجتماعی

۱. ۲۰٪ از فقیرترین‌ها تنها ۵/۱٪ و ۲۰٪ از ثروتمندترین‌ها ۴۹/۹٪ درآمد ملی را سهم می‌برند (منبع: یونسکو).

۲. این به‌ویژه به استان‌های سیستان و بلوچستان، کردستان و آذربایجان غربی مربوط می‌شود (منابع: NHDR سال ۲۰۰۶، گزارش ایران UNESCO سال ۲۰۰۸).

۳. بررسی همه‌گیرشناسی اختلالات روان‌پریشی در ایران در سال ۲۰۰۵ می‌گوید که شیوع اختلالات روانی در حدود ۱۰/۸۱٪ (در زنان ۱۴/۳۴٪ و در مردان ۷/۳۴٪) است. طبق یک نظرسنجی ملی توسط MoHME (وزارت بهداشت و آموزش پزشکی)، در سال ۲۰۰۲ این میزان ۲۱/۹٪ (۹/۱۴٪ مردان و ۲۵/۹٪ زنان) بود. به نظر می‌رسد، با این وضعیت، این نرخ نیز افزایش می‌یابد.

مطلوب محسوب می‌شود. اگرچه تسهیل انتقال دانش، یکی از اولویت‌های اصلی دولت ایران است، اما تفاوت‌های موجود، حاکی از محدودیت دسترسی به معلومات، بین گروه‌های اجتماعی است. به این ترتیب، خدمات کتابخانه، فقط به بخشی کوچک از جمعیت، ارائه می‌شود. مطبوعات و دیگر رسانه‌ها به شدت توسط دولت نظارت می‌شوند و نیاز به توسعه ظرفیت برای روزنامه‌نگاری با کیفیت دارند. مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در میان بخش‌های جوان و ثروتمند، به خوبی توسعه یافته است، اما در مناطق روستایی و جوامع کوچک، ضعیف است و دسترسی به اینترنت و خدمات مبتنی بر وب همچنان محدود است.

● سیاست‌های ارتباطات و اطلاعات با هدف تقویت کیفیت و تنوع خدمات و رسانه‌های اطلاعاتی، منجر به افزایش آگاهی عمومی و توانمندی‌های فکری می‌شود. یک پایگاه دانش قوی و کثرت‌گرایانه، به‌طور قابل توجهی به تولیدات اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مردم ایران کمک خواهد کرد. این امر، همچنین از چالش‌های ناشی از کمبود اطلاعات مانند اطلاعات مربوط به اتلاف منابع طبیعی، مصرف مواد مخدر و پیشگیری از اچ.آی.وی/ایدز، جلوگیری خواهد کرد.^۱ ابتکارات مداوم دولت‌ها با هدف افزایش خدمات آنلاین و پورتال‌های دولتی الکترونیکی، گامی مهم در برپایی پایه‌های یک جامعه دانشی است و این رویکرد، باید همراه با خدمات کتابخانه‌ای قوی و اطلاعاتی، گسترش یابد و تکمیل شود.

میراث فرهنگی و هویت

● سرزمین ایران، میزبان یکی از متنوع‌ترین و غنی‌ترین مجموعه‌های میراث فرهنگی در جوامع معاصر است. دارایی‌های قابل توجه میراث فرهنگی در سراسر کشور که تا این تاریخ از سوی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران

۱. میزان ابتلا به عفونت HIV از ۱٪ در سال ۲۰۰۱ به ۲٪ در سال ۲۰۰۷ در گروه سنی ۱۵ تا ۴۹ ساله افزایش یافت. ۸۳٪ از مبتلایان مردان هستند و بیشترین عفونت، ناشی از مصرف وریدی مواد مخدر و اشتراک سوزن است. منبع: UNSTATs و یونسکو.

(ICHHTO) ثبت شده، عدد ۲۷۵۰۰ میراث ملی غیر منقول را نشان می‌دهد. با این وجود، اکتشافات جدید میراث، از دوران قبل از میلاد (از قبیل هنر سنگ)، دوره‌های قرون باستان، قرون وسطی تا اسلام، به‌طور مداوم در حال شناخته شدن است. در نتیجه، نیازهای تحقیقاتی، مستندسازی و فعالیت‌های حفاظتی در حال افزایش است.

- رویه توسعه مدرن که در اوایل قرن بیستم، به‌ویژه در حوزه‌های شهری، ظهور کرد، روند تغییر قابل ملاحظه‌ای را در حفاظت میراث فرهنگی و همچنین شیوه‌های فرهنگی زندگی موجب شد، و گاهی اوقات منتج به خسارت جبران‌ناپذیر بسیاری به سایت‌های متعدد میراث و ریخت‌شناسی شهری شده است. تحولات شهری و برنامه‌های توسعه شهری مانند از بین بردن محله‌های تاریخی برای ایجاد بزرگ‌راه‌ها، غالباً بدون توجه به تأثیرات منفی بر شیوه‌های زندگی سنتی، فرامودهای فرهنگی، میراث ناملموس و ملموس و هویت جوامع محلی، اتخاذ شده است.

- پس از انقلاب اسلامی، حفاظت از میراث فرهنگی ایران، عمدتاً شامل میراث باستانی و تاریخی می‌شود، به‌ویژه میراثی تاریخی که در جنگ ایران و عراق آسیب دید و یا از گزند بلایای طبیعی متعددی که به‌طور منظم به کشور ضربه می‌زند، در امان نمانده است. پذیرش مثبت موفقیت‌آمیز بین‌المللی دارایی‌های فاخر در فهرست میراث جهانی، نقاط ضعف موجود در برنامه‌های حفاظت و مدیریت بلندمدت و اجرای آنها را برجسته کرده است. در بعضی موارد و عمدتاً به دلیل توسعه گردشگری نامناسب، میراث فرهنگی فاخر یا مجموعه‌ای از میراث معماری بومی که ارزش میراثی منحصر به فرد دارند، بیش از حد، مورد سوء بهره‌برداری قرار گرفته و به‌گونه‌ای بازسازی شده‌اند که بر ارزش اصلی آنها اثر منفی داشته است. ارزیابی تأثیرات محیطی و فرهنگی کارهای خصوصی در سطح عمومی و بزرگ، به‌ندرت قبل از اجرا انجام می‌شود، حتی زمانی که فعالیت در داخل و یا در نزدیکی مناطق میراث صورت می‌گیرد.

- محله‌ها و مجموعه‌های آسیب‌پذیر تاریخی از زیرساخت و خدمات تخریب

کننده و همچنین از سیاست‌های ضد مولد ناشی از عدم هماهنگی بین مقامات و مشاوره‌های ناکافی اجتماعات محلی رنج می‌برند. اغلب از یونسکو درخواست شده است تا پروسه مشارکت ذینفعان را جهت توسعه برنامه‌های پایدارتر تسهیل کند.

صنایع خلاق

● ایران دارای انواع متنوعی از صنایع دستی سنتی و صنایع پویای نمودهای فرهنگی، از سینما تا موسیقی است. سینمای ایران، از سنت طولانی داستان‌گویی به صنعتی بزرگ و شکوفا تبدیل شده است. ایران در حال حاضر، کمدهای عامه‌پسند و نمایشنامه انقلابی، و همچنین فیلم‌های هنری برنده جایزه‌های شناخته‌شده بین‌المللی را تولید می‌کند.

● تنوع در مواد، عملکرد و نوع صنایع دستی، چندین برابر مورد مشابه بین‌المللی است. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران دارای ۱۵ گروه و ۲۴۳ رشته صنایع دستی سنتی ثبت‌شده است. جوایز برتر صنایع دستی یونسکو در سال ۲۰۰۸ به ۴۵ محصول صنایع دستی در ایران اعطا شد. با این وجود، کیفیت صنایع دستی سنتی در چند دهه گذشته کاهش یافته، زیرا دگرگونی‌های اجتماعی، آگاهی عمومی از ارزش آنها را تحت تأثیر قرار داده است. ظرفیت بازاریابی تولیدکنندگان صنایع دستی کم است و بدون همکاری اساسی بخش دولتی و خصوصی، بسیاری از مهارت‌های صنایع دستی ایران به سرعت در معرض خطر زوال و نابود شدن قرار خواهند گرفت.

محدودیت‌های ارتباط فرهنگ با تربیت بدنی و سلامت

● جنبه‌های مختلف سلامت جسمی نیز با زمینه اجتماعی و فرهنگی مرتبط است. ایران در پارالمپیک پیشرفت کرده است؛ چراکه بسیاری از افراد معلول ایرانی از فرصت شرکت در فعالیت‌های ورزشی بهره‌مندند. با این حال، دختران و زنان به‌طور خاص از فعالیت‌های فیزیکی محدود رنج می‌برند. تأثیرات قابل توجه

آلودگی هوا در شهرهای مختلف و تنزل فرصت‌های ورزشی، می‌تواند اثراتی منفی بر سلامت جسمی و روانی داشته باشد. به‌ویژه مدارس، نقشی مهم در ارتقای سبک زندگی سالم و جذب پسران و دختران به فعالیت‌های بدنی دارند.

تنوع زبانی و اجتماعات فرهنگی

● در ایران چندین جمعیت قومی و اقلیتی وجود دارد که آن را یک جامعه چند زبانه و چند فرهنگی متنوع می‌سازد. ایران در میان کشورهای قرار گرفته است که شاخص تنوع زبانی نسبتاً بالایی دارند (۱۰/۷۹۷). از آنجا که یک نظام آموزش تک‌زبانه در ایران ارائه شده، حیات بسیاری از زبان‌های بومی^۲ تضعیف شده است. چندین عامل کلیدی دیگر نیز باعث تخریب و زوال تدریجی زبان‌های بومی می‌شوند، از جمله سیاست‌های ضعیف دولتی؛ نگرش‌ها؛ فقدان بازشناسی نهادی؛ استفاده محدود از زبان‌های بومی خصوصاً در ارتباطات کلامی روزانه در جوامع اقلیت؛ فقدان سیستم‌های مستند سازی و فعالیت‌های تبلیغاتی؛ و فقدان برنامه‌ها و مواد آموزشی برای زبان و سوادآموزی در زبان‌های بومی. برای حفظ و ترویج تجلی و نمود اجتماعات زبانی و فرهنگی متنوع به‌عنوان یک سرمایه‌گذاری برای توسعه پایدار، باید سیاست‌های ملی و برنامه‌های عملیاتی در ایران به‌کارگرفته شود.

۱. گزارش جهانی یونسکو: سرمایه‌گذاری در تنوع فرهنگی و گفت‌وگو بین فرهنگی، ۲۰۰۹.

۲. طبق قوم‌شناسی ۲۰۰۵، در ایران ۷۵ زبان زنده بومی وجود دارد.

بخش دوم:

اولویت‌ها در توسعه بخش فرهنگی واجتماعی

بخش دوم موضوعاتی مهم، چون هویت فرهنگی و تأثیر و تأثیرات آن در فضای فرهنگی و اجتماعی ایران؛ اهمیت ظرفیت‌های فرهنگی و صنایع خلاق به‌عنوان یک منبع مرکزی در توسعه کشور؛ ایجاد محیط اجتماعی توانمند؛ تقویت رسانه‌ها و خدمات اطلاعاتی به‌منظور ایجاد یک جمعیت قدرتمند فرهنگی و نگهداشت اندوخته‌های آنان را مد نظر قرار داده است.

هویت فرهنگی

● میراث فرهنگی غنی، باستانی و چندجانبه ایران به‌عنوان پس‌زمینه‌ای برای توسعه هویت فرهنگی ایران عمل می‌کند. با توجه به چشم‌انداز اجتماعی کشور، که در حال حاضر از طریق ظهور جمعیت جوان و شهری نمایان شده، شکل‌گیری هویت فرهنگی جوانان نیازمند توجه ویژه است.

● ضروری است که دانش سنتی، میراث ملموس و ناملموس در طول تغییرات اجتماعی حفظ شود. فرامودهای فرهنگی و مهارت‌های سنتی – از سنت‌های ایران باستان و سنت اسلامی گرفته تا موسیقی سنتی و شعر و فرامودهای سینمایی و تئاتر – باید به‌طور مداوم ترویج شوند. با این حال، آنچه که امروز برای ایران

مهم است، نیاز به جریان‌سازی چند فرهنگی و احترام به یک جامعه متنوع است.

- سطحی قوی‌تر، هماهنگی بین سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ایران، وزارت مسکن و شهرسازی، سازمان‌های شهری و بخش خصوصی برای تضمین مدیریت پایدار منابع فرهنگی و تاریخی ضروری است. برای حفاظت از میراث فرهنگی و طبیعی ملموس، مؤسسات حفاظت و تحقیق باید با متخصصان آموزش‌دیده کار کنند. همچنین لازم است ظرفیت مدیریت برای حفاظت از میراث فرهنگی یکپارچه تقویت شود.

- علاوه بر این، میراث فرهنگی می‌تواند به‌عنوان مسیری برای گفت‌وگو استفاده شود، این امر منجر به مصالحه و انسجام اجتماعی در سطح ملی؛ مشارکت در گفت‌وگوی میان‌فرهنگی در سطوح منطقه‌ای و بین‌المللی؛ و اصلاح نمایش فرهنگی نادرست ارزش‌ها و کلیشه‌ها شده و به درک متقابل؛ تحمل و احترام به تنوع فرهنگی می‌انجامد؛ و در نتیجه همبستگی بین مردم، ملت‌ها و فرهنگ‌ها منجر می‌شود.

ظرفیت‌های فرهنگی و صنایع خلاق

- ظرفیت‌های فرهنگی و صنایع، منابعی مرکزی برای توسعه کشورند. این دو منبع برای ارتقای صلح و مشارکت مثبت ضروری‌اند. از دیدگاه توسعه انسانی، جمعیتی پویا، نیاز به گزینه‌هایی برای نوآوری و باروری دارد. بنابراین ارتقای ظرفیت‌های فرهنگی - از طریق هنر، میراث تاریخی، شعر یا صنایع خلاق - سرمایه‌گذاری واقعی در رشد آینده است؛ چه از نظر اقتصادی و چه از نظر توسعه انسانی. جوانان ایران نیاز به دسترسی به فرصت‌های بیشتر برای شرکت در توسعه کشور دارند. برنامه پنج‌ساله توسعه دولت ایران، به‌وضوح بر این جنبه‌های توسعه تأکید دارد و خواستار اقدام برای تقویت دارایی‌های فرهنگی مانند مهارت‌های زندگی، مهارت‌های شغلی و مشارکت مدنی است. مهارت‌های طراحی و بازاریابی قوی‌تر و همچنین فرآیندهای کنترل کیفیت ملی، نمونه‌هایی از سیستم‌هایی است که هنوز برای توسعه صنایع رقابتی خلاق در ایران مورد نیاز است.

● توسعه فرهنگی مثبت، فراتر از میراث سنتی، باورهای مذهبی و هویت ملی است. این امر، نگرش و ارزش‌های روزمره افراد، شخصیت و منش محیطی که در آن زندگی می‌کنند و کردارهای آموخته شده که از طریق آنها زندگی خود را مدیریت می‌کنند، شامل می‌شود. کردارهای فرهنگی غیرمادی، اغلب دشوارند، اما می‌تواند تأثیر قابل توجهی بر توسعه اجتماعی داشته باشد. دگرگونی‌های فرهنگی در نگرش‌های روزمره در تمام سطوح جامعه منعکس می‌شود، از جمله در برنامه‌های ایجادشده در شیوه‌های زندگی و کسب‌وکار مدیریت‌شده.

محیط اجتماعی توانمند

● همان‌طور که در برنامه پنجم توسعه پنج ساله دولت تأکید شده است، ایران باید سیاست‌هایی را اتخاذ کند که محیط اجتماعی و فرهنگی مثبت برای مردان و زنان را ارتقاء داده و اعتماد و همبستگی اجتماعی را افزایش دهد. تمرکز بر حصول اطمینان از حقوق شهروندی و مسئولیت‌پذیری، روح همکاری و رعایت قانون و تضمین‌های قانونی تقویت فعالیت سازمان‌های نظارتی عمومی می‌تواند به‌طور مستقیم در افزایش آگاهی اجتماعی و روحیه مسئولیت‌پذیری سهیم بوده و به جلوگیری از فرار مغزها از کشور کمک کند.

رسانه‌ها و خدمات اطلاعاتی

● رسانه‌های ارتباطی و شبکه‌های اطلاعاتی و مؤسسات مرتبط با آن، نقش مهمی در ایجاد یک جمعیت قدرتمند فرهنگی و نگهداشت دانش اندوخته دارند. مؤسسات ملی مانند کتابخانه ملی و آرشیوها و یا شهرداری‌ها، نقشی کلیدی در سازمان‌دهی، نگهداری و انتشار اطلاعات، بازی می‌کنند. دسترسی گسترده‌تر و فراگیرتر اجتماعی به اطلاعات، از طریق رسانه‌های باکیفیت و خدمات کتابخانه‌ای دسترس‌پذیرتر، ابتکارات و راه‌گشایی‌های دولت الکترونیک و استفاده گسترده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، پایه لازم را برای توسعه ایران به‌عنوان یک جامعه

صاحب دانش پیشرفته تشکیل خواهد داد.

● در بالا بردن آگاهی عمومی، ایران می‌تواند جایگاه قابل ملاحظه‌ای به دست آورد، به شرطی که رسانه‌ها بتوانند انتشار اطلاعات در مورد مسائل بهداشتی، مسئولیت‌های زیست‌محیطی و آگاهی میان‌فرهنگی را بیشتر تهیه و منتقل کنند. بازرگانی و تجارت در چشم‌انداز بلند مدت برای تسهیل انتقال دانش و فن‌آوری از طریق کانال‌های ارتباطی جدید و گسترش دسترسی به فن‌آوری‌های نرم و سخت نوظهور، به‌ویژه از طریق سازمان ملی صدا و سیما به‌عنوان آنچه که در برنامه پنجم توسعه پنج‌ساله پیش‌بینی شده سودمند خواهد بود. با توسعه جامعه دانش و اطلاعات ایرانیان، کشور به‌طور فزاینده‌ای، از لحاظ اقتصادی و اجتماعی، از فرصت‌هایی که توسط نیروی جوان و خلاق ایجاد شده و توانایی عمل در اقتصاد دانش‌بنیاد را دارند، بهره‌مند می‌شود.

● در بلندمدت، اقتصادهای دانش‌بنیاد به سطح بالایی از رسانه‌ها و سواد اطلاعاتی در میان مردم نیاز دارند. ایرانیان باید قادر به مشارکت و شرکت در اقتصاد جدید باشند تا بتوانند اطلاعات انتقادی را که از منابع مختلف صادر می‌شود ارزیابی کرده و نظرات و ایده‌های خود را بیان و در بحث‌های عمومی شرکت کنند. روزنامه‌نگاران حرفه‌ای، نقشی کلیدی در ایجاد ارتباطات با کیفیت و حصول اطمینان از دسترسی همه ایرانیان به منابع متنوع اطلاعاتی دارند. برای اینکه واقعاً موثر و قابل اجرا باشد، در نهایت ایران نیازمند افزایش باز بودن و آزادی مطبوعات، هم در صدا و سیما و مطبوعات سنتی و هم در رسانه‌های جدید است. اگرچه کثرت‌گرایی مطبوعاتی در متن متمرکز ایران به‌عنوان یک هدف بلند مدت باقی خواهد ماند، با این حال افزایش تدریجی جریان آزاد اطلاعات، توسعه اجتماعی و اقتصادی را عمیقاً به پیش خواهد برد.

جمع‌بندی

سند برنامه‌ریزی کشوری یونسکو (UCPD) اولین سند برنامه‌ریزی یونسکو برای جمهوری اسلامی ایران است که برای دوره ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۳ ارائه شده است. اهداف این سند، محل توجه قرارداد کارها و زحمات یونسکو در زمینه توسعه کشورهای عضو است. این سند بر اساس اهداف و نتایج برنامه‌ریزی شده سازمان ملل متحد (UNDAF) برای ایران، که فعالیت‌های همه‌اژانس‌های سازمان ملل متحد را در کشور هماهنگ و هدایت می‌کند، پایه‌ریزی شده است. سند UCPD برای ایران، مطابق با UNDAF^۱ و خط مشی کلی طرح پنج‌ساله پنجم توسعه ایران (مارس ۲۰۱۰ - مارس ۲۰۱۵) که مطابق با برنامه چشم‌انداز ۲۰ ساله کشور است، تهیه شده است.

مأموریت یونسکو به‌عنوان اژانسی تخصصی در سیستم سازمان ملل متحد، حمایت از تلاش‌های کشورهای عضو در پیروی از استانداردهای بین‌المللی و هنجارهای پذیرفته‌شده توسط کنفرانس عمومی یونسکو و تقویت همکاری بین‌المللی بین کشورهای عضو، سازمان‌های علمی و سازمان‌های جامعه مدنی مرتبط با زمینه‌های تخصصی یونسکو است. یونسکو همچنین خود را موظف می‌داند که از اهداف توسعه‌ای هزاره سازمان ملل متحد پشتیبانی کند و از این‌رو از ایران جهت دسترسی همه‌جانبه به مزایای توسعه، حمایت می‌کند. یونسکو معتقد است که انتخابات ریاست جمهوری در ژوئن

1. United Nations Development Assistance Framework

۲۰۰۹ به‌وضوح زمینه و پویایی جدیدی را برای دستیابی به توسعه پایدار در جامعه ایران به ارمغان آورده است. یونسکو همچنین معتقد است که UCPD کنونی به‌عنوان چالش جدیدی در بستر اجتماعی و فرهنگی ایران مورد بازبینی قرار خواهد گرفت.

یونسکو با عنوان کردن اینکه، مأموریت اصلی‌اش ایجاد صلح در قلب و ذهن مردم است. امید دارد که با همکاری شرکای خویش در ایران و سراسر جهان، بتواند سیستم عامل‌هایی برای تغییرات اجتماعی فراهم کند تا مزایای توسعه را برای همه - به‌ویژه افراد محروم، زنان، جوانان و کودکان - جهت شکل دادن به یک آینده پایدار برای جهان - یک جهان وحدت در عین تنوع - مهیا کند.

چنانچه به رؤیت رسید، سند حاضر در دو بخش به حوزه فرهنگ و اجتماع پرداخته است. در بخش اول ضمن برشمردن فرصت‌های پیش روی ایران به چالش‌های مهمی چون اختلاف طبقاتی؛ عدالت اطلاعاتی؛ چالش میراث فرهنگی و هویت فرهنگی؛ کاهش توجه و آگاهی نسبت به صنایع خلاق؛ محدودیت فرهنگی در تربیت بدنی و سلامت؛ و چالش در حوزه تنوع فرهنگی پرداخته است. در بخش دوم نیز اولویت‌های توسعه فرهنگی و اجتماعی ایران را مورد توجه قرار داده و موضوعات مهمی چون هویت فرهنگی؛ اهمیت ظرفیت‌های فرهنگی و صنایع خلاق؛ محیط اجتماعی توانمند؛ تقویت رسانه‌ها و خدمات اطلاعاتی به‌منظور ایجاد یک جمعیت قدرتمند فرهنگی را مد نظر قرار داده است.

آنچه که از این گزارش به‌طور کلی به ذهن متبادر می‌شود، اهمیت فرهنگ به‌عنوان محور اصلی توسعه پایدار است که باید از سوی کشورهای عضو یونسکو مورد توجه جدی قرار گیرد، اما در مورد این گزارش به‌طور خاص مسئولان و تصمیم‌سازان بایستی در نظر داشته باشند که آن را صادق می‌دانند یا خیر، در صورتی که آن را صادق می‌دانند شایسته است که در رفع و اصلاح آن کوشش کنند و در صورتی که صادق نمی‌دانند ضمن تهیه گزارش مناسب و انعکاس آن به نمایندگی یونسکو در ایران، گزارش مذکور را تصحیح کرده تا چهره و سیمایی را که شایسته انقلاب اسلامی ایران است در منظر جهانی به نمایش بگذارند.